

Joanna Garlińska-Bielawska
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Idea federacji politycznej w praktyce integracji państw Afryki Wschodniej

Idea federacji politycznej w regionie Afryki Wschodniej ma długą historię. Była ona szczególnie żywa w okresie bezpośrednio postkolonialnym, kiedy utworzenie federacji rozważały Kenia, Tanzania i Uganda. W efekcie powstało jednak ugrupowanie integracyjne w postaci Wspólnoty Państw Afryki Wschodniej (East African Community – EAC), funkcjonujące w latach 1967–1977. Odzyskanie idei federacji w regionie wiąże się z ponownym pojawieniem się EAC na mapie ugrupowań afrykańskich w 2001 r. Celem artykułu jest przedstawienie idei federacji politycznej oraz prób jej praktycznej realizacji przez państwa Afryki Wschodniej. Przeprowadzona analiza opisowa w ujęciu historycznym pozwala sformułować wniosek, że pomimo upływu lat i wielu zmian gospodarczo-politycznych urzeczywistnienie idei federacji państw Afryki Wschodniej pozostaje wciąż bardzo trudne, szczególnie z dochowaniem pierwotnie wyznaczonego terminu (2015 r.). Powstaje więc pytanie o sens oraz faktyczne możliwości osiągnięcia tak poważnego celu integracyjnego w praktyce słabo rozwiniętych krajów afrykańskich.

The idea of political federation in the integration reality of East African countries

The idea of political federation in East African region has a long history. It was particularly popular during the early post-colonial era, when Kenya, Tanzania, and Uganda were searching for possibilities of federation. Instead, a regional integration organism was formed, called the East African Community (EAC), which operated between 1967 and 1977. A renewal of federalist ideas in the region could be observed since 2001, when the EAC became active again. The paper presents the idea of a political federation and analyses the attempts of its implementation by East African countries. A descriptive analysis performed from a historical perspective led to the conclusion that despite the time span and many economic and political changes a practical implementation of federalist ideas in East African Countries remains very difficult, especially by the initial date, set in the year 2015. Therefore, a question arises about the sense and real possibilities of achieving such a serious integration target in the reality of underdeveloped African countries.

Keywords: economic integration, political federation, East African Community (EAC)

Klasyfikacja JEL: F150, F590

Wprowadzenie

Kontynent afrykański oplata gęsta sieć nakładających się na siebie porozumień o charakterze integracyjnym, których celem, w przeważającej większości przypadków, jest osiągnięcie głębokich form międzynarodowej integracji gospodarczej. Dążenie do tego celu w warunkach afrykańskich napotyka wiele ekonomicznych i pozaekonomicznych przeszkód. Idea federacji politycznej w regionie Afryki Wschodniej¹ ma długą historię. Była ona szczególnie żywa w okresie bezpośrednio postkolonialnym, kiedy utworzenie federacji rozważały Kenia, Tanzania i Uganda [Bartkowski i in., 1969]. W efekcie powstało jednak ugrupowanie integracyjne w postaci Wspólnoty Państw Afryki Wschodniej (East African Community – EAC), funkcjonujące w latach 1967–1977. Odzycie idei federacji w regionie wiąże się z ponownym pojawieniem się EAC na mapie ugrupowań afrykańskich (2001 r.). Pomimo upływu lat i wielu zmian gospodarczo-politycznych jej urzeczywistnienie pozostaje jednak wciąż bardzo trudne, szczególnie z dochowaniem pierwotnie wyznaczonego terminu (2015 r.). Powstaje więc pytanie o sens oraz faktyczne możliwości osiągnięcia tak poważnego celu integracyjnego w praktyce słabo rozwiniętych państw afrykańskich.

Celem artykułu jest przedstawienie idei federacji politycznej oraz prób jej praktycznej realizacji w procesie integracji państw Afryki Wschodniej. W artykule zastosowano metodę analityczno-opisową. Dokonano analizy krajowych i zagranicznych źródeł literaturowych oraz danych statystycznych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD).

1. Idea federacji politycznej w międzynarodowej integracji gospodarczej

Klasyfikację form międzynarodowej integracji gospodarczej w klasycznym ujęciu Béli Balassy wieńczy pełna integracja ekonomiczna (*total economic integration*), zakładająca oprócz elementów unii ekonomicznej (*economic union*) także unifikację polityki monetarnej, fiskalnej, socjalnej, antycyklicznej oraz ustanowienie

¹ Istnieją dwa główne podejścia do definiowania regionu Afryki Wschodniej (Eastern Africa): geograficzne i historyczne. Geografowie zaliczają do niego: Kenię, Ugandę, Tanzanię, Rwandę, Burundi, Etiopię, Somalię oraz Francuskie Terytorium Afarów i Issów (dzisiejsze Dżibuti), historycy natomiast przyjmują, że do regionu Afryki Wschodniej należą: Kenia, Tanzania i Uganda, a niekiedy też Burundi i Rwanda [Zins, 1986]. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto węższe podejście historyczne z uwagi na jego zbieżność z inicjatywami w zakresie międzynarodowej integracji gospodarczej w tym regionie.

ponadnarodowej władzy, której decyzje mają moc obowiązującą dla państw członkowskich [Balassa, 1973]. W ramach pełnej integracji gospodarczej niezbędna jest również unia polityczna wyrażająca się w takim samym podejściu wszystkich krajów członkowskich ugrupowania zarówno do polityki wewnętrznej, jak i zagranicznej. Tak więc integracja polityczna może być traktowana jako warunek pełnej integracji ekonomicznej, a jednocześnie jako jej efekt [Bożyk, 2004]. Józef Misala [Misala, 2004] rozróżnia proces dochodzenia do pełnej integracji w skali regionalnej na bazie materialnej, tj. osiągnięcia jej w wyniku działania przede wszystkim praw rynku i spełnienia warunków integracyjnych (*market driven integration*), oraz instytucjonalnej, będącej głównie skutkiem działań o charakterze politycznym (*politically driven integration*). Podkreśla on, że „jeśli procesowi rozwoju pełnej integracji o charakterze politycznym nie towarzyszy integracja realna, jest on w świetle teorii skazany na niepowodzenie, zwłaszcza na dłuższą metę”.

Federalizm to jedna z podstawowych (obok konfederalizmu, funkcjonalizmu, neofunkcjonalizmu) koncepcji pełnej integracji gospodarczej [Misala, 2004]. Bywa on określany „metodą tworzenia unii politycznej między suwerennymi państwami”. Metoda ta to podział władzy polegający na tym, że rządy federalny i regionalne współpracują ze sobą, zachowując jednocześnie pewną niezależność [Miklaszewski, 1991]. Klasyczny federalizm wywodzi się z licznych, historycznych planów mających na celu zapewnienie pokoju międzynarodowego, przekształceń stosunków międzynarodowych oraz doświadczeń kilku krajów typu federalnego [Miklaszewski, 1991]. Podkreśla on prymat integracji politycznej oraz konieczność podziału kompetencji pomiędzy kilkoma poziomami władzy. Tak więc zgodnie z koncepcją federalizmu niezbędne jest powołanie ponadnarodowych instytucji spełniających funkcje analogiczne do tych, jakie posiadają różnego typu władze w suwerennych państwach [Misala, 2004]. W efekcie powstaje federacja rozumiana jako państwo związkowe, w którym władza konstytucyjnie podzielona jest pomiędzy składowe federacji a rząd federalny [Ruszkowski, 2007].

2. Integracja regionu Afryki Wschodniej

Początków integracji regionu Afryki Wschodniej niektórzy autorzy [Kasaija, 2004] doszukują się już pod koniec XIX w., kiedy to w 1895 r. brytyjska administracja kolonialna rozpoczęła budowę linii kolejowej (Uganda railway) łączącej Mombasę nad Oceanem Indyjskim z Jeziołem Wiktorii. To przedsięwzięcie infrastrukturalne miało na celu głównie umożliwienie transportu surowców dla brytyjskiego przemysłu, niemniej przyczyniło się też do rozwoju wewnątrzregionalnego handlu i migracji ludności. Można je więc uznać za mimowolne tworzenie warunków

dla przyszłej międzynarodowej integracji gospodarczej, ale nie za wydarzenie integracyjne w dzisiejszym tego słowa znaczeniu.

Działania takie pojawiły się jednak w regionie niebawem, bo jeszcze przed zakończeniem I wojny światowej. W 1917 r. Kenia i Uganda ustanowiły między sobą unię celną, której członkiem została później także Tanganika. Wprowadzono wspólną zewnętrzną taryfę celną oraz bezcłowy transfer importowanych towarów wewnątrz ugrupowania [Robson, 1968]. W regionie działał też od 1902 r. wspólny Wschodnioafrykański Sąd Apelacyjny (Court of Appel for East Africa) oraz od 1911 r. Unia Poczтовая (Postal Union) [Kasaija, 2004]. Wobec trudnej sytuacji gospodarczej i „chaosu monetarnego” w Afryce Wschodniej po I wojnie światowej zasadnicze znaczenie miało powołanie wspólnej Izby Walutowej (East African Currency Board) w 1920 r. Tym posunięciem ówczesna lokalna waluta, rupia wschodnioafrykańska², została sztywno powiązana z funtem brytyjskim [Zins, 1986].

W latach dwudziestych XX w. problem ściślejszej integracji regionu stanowił jedną z ważniejszych kwestii w polityce Wielkiej Brytanii. Spowodowane to zostało otrzymaniem przez Brytyjczyków z ramienia Ligi Narodów mandatu nad Tanganiką (dawną Niemiecką Afryką Wschodnią). W efekcie federacja pomiędzy Kenią, Tanganiką i Ugandą była rozpatrywana już w 1927 r., napotkała jednak zdecydowany opór białych brytyjskich osadników i w rezultacie administracja brytyjska nie podjęła decyzji o jej wprowadzeniu [Zins, 1986].

W latach trzydziestych XX w. najpierw w Kenii, a następnie w Ugandzie i Tanganicy wprowadzono ujednoliczony i wspólnie administrowany podatek dochodowy i akcyzowy. Region charakteryzował się wysokim stopniem integracji monetarnej, swobodą przepływu kapitału oraz względną swobodą przepływu osób, co w połączeniu z funkcjonowaniem wspólnych służb usługowych (medycznych, meteorologicznych itp.) [Robson, 1968] oraz unią celną czyniło go czymś w rodzaju „quasi-wspólnego rynku” w warunkach kolonialnych.

Po II wojnie światowej administracja brytyjska powróciła do idei federacji Afryki Wschodniej, ale ponownie spotkała się ona z oporem, tym razem zarówno białych osadników, jak i ludności afrykańskiej. W konsekwencji w 1948 r. „parlament angielski uznał próby ściślejszej unii państw wschodnioafrykańskich za przedwczesne” [Zins, 1986].

Fakt ten nie przeszkodził w rozpoczęciu instytucjonalizacji regionu, stanowiącej początek nowego etapu integracji wschodnioafrykańskiej [Kasaija, 2004]. W 1948 r. Brytyjczycy powołali do życia pierwsze wspólne organa: Wschodnioafrykańską Wysoką Komisję (East African High Commission – EAHC), w skład której weszli gubernatorzy trzech terytoriów oraz Wschodnioafrykańskie Centralne Zgromadzenie Ustawodawcze (East African Central Legislature Assembly –

² Następnie rupię zastąpiono florenem, a w 1922 r. szylingiem.

EACLA), do którego kompetencji należały uprawnienia ustawodawcze głównie w zakresie prawnych aspektów działania licznych, wspólnych usług (poczty, transportu, przepisów celnych, podatkowych itp.). W 1961 r. Wschodnioafrykańska Wysoka Komisja została przekształcona we Wschodnioafrykańską Organizację Wspólnych Usług (East African Common Services Organization – EACSO). Zbiegło się to w czasie z uzyskaniem niepodległości przez Tanganikę³, wkrótce też niepodległość uzyskiwały zarówno Uganda (1962 r.), jak i Kenia (1963 r.). W pewien naturalny więc sposób na początku lat sześćdziesiątych XX w. powróciła idea utworzenia federacji. Jeszcze przed uzyskaniem przez siebie niepodległości (1962 r.) omawiały ją m.in. na forum EACSO wszystkie potencjalne państwa członkowskie, a po jej uzyskaniu przez Kenię mocno popierali ją przywódcy trzech państw. Poparcie to nie trwało jednak długo i dziś można spotkać się ze stwierdzeniem, że było ono bardziej posunięciem taktycznym wobec Brytyjczyków w celu uzyskania przez Kenię niepodległości, niż rzeczywistą wolą integracyjną w regionie Afryki Wschodniej [Zins, 1986]. Faktem jest, że po 1963 r. rozpoczął się powolny okres dezintegracji regionu, który nabrał tempa w 1966 r., czego wyrazem było utworzenie przez Kenię, Tanzanię i Ugandę oddzielnych banków. Podpisany w Kampali (Uganda) traktat był rozwiązaniem alternatywnym wobec federacji. Rozpoczął on trzeci etap integracji regionu wschodnioafrykańskiego, który, pomimo że oparty na formalnym porozumieniu, może być paradoksalnie traktowany bardziej jako dalszy etap dezintegracji niż jego rzeczywistej integracji [Hazlewood, 1988].

Na mocy Traktatu z Kampali w 1967 r. powstała Wspólnota Państw Afryki Wschodniej (East African Community – EAC). W traktacie zawarto warunki utworzenia regionalnego wspólnego rynku, przewidziano wprowadzenie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej⁴, swobody przepływu towarów pomiędzy państwami EAC i przekazywanie ceł pobranych przy dopuszczeniu towaru na wspólny rynek do budżetu państwa przeznaczenia towaru [Rusek, 2007]. Miało to szczególne znaczenie dla leżącej w głębi lądu Ugandy, gdyż znaczna część towarów importowanych przez ten kraj przechodziła tranzytem przez Kenię [Dobosiewicz, 1974]. Większość handlu pomiędzy członkami ugrupowania nie podlegała więc ograniczeniom, wprowadzono natomiast tzw. opłaty transferowe (*transfer taxes*), które mogła pobierać Uganda od niektórych artykułów przemysłowych importowanych z Kenii, a Tanzania z Kenii i Ugandy, co miało ułatwić konkurencję producentom ze słabiej rozwiniętych krajów ugrupowania⁵. Przyjęto też zasadę protekcji producentów wschodnioafrykańskich poprzez kontrolę konkurencyj-

³ W 1964 r. powstała Tanzania z połączenia republik: Tanganiki i Zanzibaru.

⁴ Z niewielkimi wyjątkami, obejmującymi: napoje alkoholowe, niektóre artykuły przemysłowe i kilka produktów rolno-spożywczych [Dobosiewicz, 1991].

⁵ Prawo stosowania opłat transferowych wprowadzono na okres 8 lat. Dotyczyło ono tych produktów, których produkcję Tanzania i Uganda chciały rozwijać u siebie [Dobrska, 1970].

nego wobec nich importu z państw trzecich [Rusek, 2007]. Został też powołany wspólny bank – Wschodnioafrykański Bank Rozwoju (East African Development Bank – EADB).

Wkrótce pojawiły się zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne trudności w funkcjonowaniu ugrupowania, które doprowadziły do zaprzestania działalności EAC jeszcze przed dziesiątą rocznicą jego istnienia [Hazlewood, 1988]. Wyniknęły one z wielu przyczyn, z których na pierwszy plan wśród czynników wewnętrznych wysunęło się zróżnicowanie partnerów pod względem poziomu gospodarczego. Kenia, mająca w okresie kolonialnym status *crown colony*, szybciej rozwinęła przemysł [Langhammer, Hiemenz, 1990], czerpała też większe korzyści z handlu, świadczenia usług (w tym transportowych) oraz ze zlokalizowania u niej prawie wszystkich instytucji wschodnioafrykańskich [szerzej: Hazlewood, 1988]. W efekcie to jej przypadły znacznie większe (choć całościowo trudne do oszacowania) korzyści z członkostwa w ugrupowaniu niż Tanzanii i Ugandzie, o co te ostatnie Kenię oskarżały. Opłaty transferowe, teoretycznie uzasadnione, w praktyce zachęcały do podejmowania (dublowania) produkcji w ugrupowaniu po relatywnie wysokich kosztach. Inwestycje Wschodnioafrykańskiego Banku Rozwoju (np. w rozwój produkcji tekstyliów, cukru, cementu, opon) niekoniecznie zwiększały komplementarność gospodarek państw członkowskich [Hazlewood, 1988]. Po zamachu stanu w Ugandzie (1971 r.) sytuacja w tym państwie była bardzo niestabilna, a pozostali partnerzy w EAC przyjęli różne drogi swojego rozwoju: Kenia „kapitalistyczną”, promującą zagraniczne inwestycje, Tanzania przeciwną, „socjalistyczną”, niechętną inwestycjom zagranicznym⁶. W efekcie splotu wielu niepomysłnych działań i okoliczności ugrupowanie przestało funkcjonować zaraz po nieudanej próbie aprobaty budżetu na lata 1977–1978.

Pomimo to w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. przedstawiciele krajów regionu podejmowali próby przywrócenia ugrupowania do życia, podpisując Mediation Agreement w 1984 r. i powołując Tripartite Commission w 1993 r. na rzecz współpracy trójstronnej. Starania te zaowocowały ponownym pojawieniem się EAC (EAC II) na mapie ugrupowań integracyjnych w Afryce. Miało to miejsce na podstawie traktatu podpisanego przez Kenię, Tanzanię i Ugandę w Aruszy (Tanzania) w 1999 r. Traktat wszedł w życie w 2000 r. i miał na celu silniejszą integrację ekonomiczną, polityczną, społeczną i kulturową oraz poprawę jakości życia mieszkańców Afryki Wschodniej poprzez pogłębioną konkurencję, handel i inwestycje [EAC, 2014b]. Ugrupowanie ponownie rozpoczęło działalność w 2001 r. W ciągu czterech lat przewidziano utworzenie unii celnej, następnie wspólnego rynku wraz z unią walutową, a w konsekwencji utworzenie federacji politycznej. Unia celna pomiędzy krajami członkowskimi została utworzona w planowanym terminie. 1 stycznia 2005 r. weszła w życie wspólna zewnętrzna

⁶ Z wyjątkiem inwestycji pochodzących z bloku socjalistycznego [Jovanovic, 2006].

rzna taryfa celna ze stawkami 0% (surowce i dobra kapitałowe), 10% (dobra pośrednie) i 25% (dobra konsumpcyjne). Unia celna EAC opiera się na zasadzie asymetrii, która ma pomóc w zniwelowaniu różnic w poziomie rozwoju gospodarczego występujących pomiędzy krajami członkowskimi. Wszystkie państwa są zobowiązane do zniesienia ceł na import z pozostałych państw członkowskich unii, lecz zgodnie z zasadą asymetrii Tanzania i Uganda uzyskały zgodę na późniejsze wyeliminowanie ceł na import pewnych grup towarów z Kenii [Rusek, 2007]. W 2007 r. członkami ugrupowania stały się także Burundi i Rwanda, które są też członkami unii celnej EAC od 1 lipca 2009 r. Rok później, 1 lipca 2010 r., w Nairobi (Kenia) zainaugurowano wejście w życie wspólnego rynku otwarciem granic dla przepływu siły roboczej i kapitału z krajów członkowskich [EAC, 2014a]. W efekcie współczesne EAC to państwa położone na terytorium 1,82 mln km² o łącznej liczbie ludności ponad 146 mln, generujące PKB o wartości ponad 103 mld USD o średniorocznym tempie wzrostu 5,6% (tab. 1).

Tabela 1. Powierzchnia, populacja i PKB krajów członkowskich EAC w 2012 r.

Kraj	Powierzchnia (w km ²)	Populacja (w tys. osób)	PKB (w mln USD)	PKB <i>per capita</i> (w USD)	Wzrost PKB (w %)
Burundi	27 816	9 850	2 464	282	4,4
Kenia	582 646	43 178	41 038	960	4,5
Rwanda	26 379	11 458	7 243	643	7,9
Tanzania	945 090	47 783	28 787	604	6,8
Uganda	241 551	36 346	23 575	662	4,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [UNCTAD, 2013].

Po wejściu w życie EAC II zanotowano znaczący wzrost wartości wewnątrzregionalnego handlu z 489 mln USD w 2000 r. do 3086 mln USD. Jego odsetek wymiany wewnątrzregionalnej wynosi ponad 20%, co na tle średniej afrykańskiej (7%) daje EAC pozycję lidera, a w porównaniu z innymi ugrupowaniami na świecie zbliża się do odsetka wewnątrzregionalnego handlu Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (Association of South-East Asian Nations – ASEAN) (tab. 2).

Pełne wprowadzenie w życie wspólnego rynku wymaga jeszcze od krajów członkowskich wielu dostosowań i zmian prawnych szczególnie w zakresie polityki migracyjnej, przepływu siły roboczej i polityki celnej (problemem pozostają cały czas bariery nietaryfowe), a także stanu infrastruktury w państwach członkowskich. Szumnie zapowiadane wprowadzenie wspólnej waluty w 2012 r. oraz powstanie politycznej federacji w 2015 r. [Reuters, 2012] okazały się założeniami nierealnymi. EAC II powielił wszystkie „grzechy” ugrupowań afrykańskich – z jednej strony wytyczono sobie cel bardzo trudny (choć analizując warunki histo-

ryczno-ekonomiczne, można uznać go za uzasadniony), z drugiej zaś wyznaczony termin jego osiągnięcia jest nierealnie krótki [Garlińska-Bielawska, 2012]. W efekcie na mocy porozumienia podpisanego 30 listopada 2013 r. wprowadzenie wspólnej waluty w państwach EAC ma nastąpić do końca 2023 r. [Mira, 2013]. Tym razem czas wydaje się „rozsądny”, jednak na przeszkodzie stoją cały czas typowo afrykańskie przeszkody, np. wzajemne „nakładanie się” członkostwa w ugrupowaniach integracyjnych [Buigut, 2006]. Oprócz członkostwa w EAC, Burundi, Rwanda, Kenia i Uganda należą do Wspólnego Rynku Afryki Wschodniej i Południowej (Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA), Tanzania natomiast do Wspólnoty Rozwoju Afryki Południowej (Southern African Development Community – SADC). Dodatkowo, co pewien czas dyskutowany jest problem rozszerzenia ugrupowania, ostatnio o Sudan Południowy. Na wiele problemów w praktycznej realizacji idei federacji w Afryce Wschodniej wskazali eksperci EAC w 2011 r. [EAC, 2011]. Zawarli oni w swoim raporcie wytyczne dotyczące racjonalizacji procesu integracji i dostosowania go do możliwości krajów członkowskich, a jednocześnie określili sankcje w przypadku braku zgody.

Tabela 2. Wartość wewnątrzregionalnego handlu EAC (w mln USD) oraz udział wymiany wewnątrzregionalnej w całości handlu zagranicznego EAC na tle wybranych ugrupowań integracyjnych Afryki i świata (w %)

Ugrupowania	Rok					
	1995	2000	2005	2010	2011	2012
EAC (mln USD)	539	489	1 133	2 222	2 595	3 086
EAC (%)	17,2	17,9	18,6	19,8	19,7	20,9
ECOWAS	10,3	9,0	9,7	8,3	6,5	7,5
SADC	15,0	14,3	12,0	13,1	12,5	11,7
UEMOA	16,1	15,2	14,2	12,2	11,1	13,5
COMESA	5,6	4,7	5,2	7,5	9,5	6,9
UE	65,9	67,5	67,6	64,8	63,9	61,8
NAFTA	46,0	55,7	55,7	48,7	48,3	48,5
ASEAN	24,9	23,0	25,3	25,0	25,0	26,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [UNCTAD, 2013].

EAC jest ugrupowaniem znacznie zinstytucjonalizowanym, w którym funkcjonują: Szczyt, Rada Ministrów, Komitet Koordynacyjny, Komitety Sektorowe, Sekretariat, Wschodnioafrykański Trybunał Sprawiedliwości, Wschodnioafrykańskie Zgromadzenie Ustawodawcze i Instytucje Autonomiczne. Jednak w przypadku tworzenia federacji konieczna będzie reforma w celu dostosowania ich do pełnienia nowych funkcji. W raporcie podkreślono też dwie kwestie istotne dla ustanowienia federacji: podział kompetencji pomiędzy władzą federalną a poszczególnymi

członkami federacji oraz integrację militarną. Tak więc dalej pozostają do osiągnięcia ambitne cele wobec skromnych dotychczasowych rezultatów [Boltz, Reith, 2011].

Podsumowanie

Problematyka tworzenia federacji politycznej w regionie Afryki Wschodniej jest złożona. Jej źródła tkwią jeszcze w kolonialnej przeszłości, na którą nakładają się współczesne warunki polityczne, gospodarcze i społeczne. Pierwotnie (1900–1960) utworzenie federacji politycznej w tym regionie promowała brytyjska administracja kolonialna, którą w latach sześćdziesiątych XX w. zastąpiły nowe idee federalistyczne formułowane przez polityków afrykańskich [Dobosiewicz, Malinowski, 1966]. Nie zostały one wdrożone w życie, choć w pewnym sensie ich skromnym wyrazem było pojawienie się w Afryce Wschodniej ugrupowania integracyjnego pierwszej fali. W ugrupowaniu brakowało jednak politycznej siły i wspólnego podejścia do strategii rozwojowych, co w połączeniu z szeregiem nie trafnych decyzji i nierównomiernym rozkładem korzyści z integracji spowodowało jego upadek.

EAC II, powstały na początku XXI w., już w innych warunkach geopolitycznych i ekonomicznych, ma doprowadzić w przyszłości do powstania federacji w regionie. Z założenia ma on też nie powielać błędów swojego poprzednika [Jonyo, Misaro, 2013]. Okazuje się to jednak w tej części świata bardzo trudne. Państwa regionu łączy sąsiedztwo geograficzne, wspólna droga historyczna, wspólnota kulturowa i językowa, a także umiarkowana jak na warunki światowe, lecz znaczna jak na Afrykę wewnątrzregionalna współpraca gospodarcza. Pomimo to w ugrupowaniu cały czas widoczna jest dominacja Kenii, w której chociażby PKB *per capita* jest o jedną trzecią wyższy niż w Tanzanii czy Ugandzie. Teoretycznie, szybszy rozwój Kenii może doprowadzić też do szybszego rozwoju pozostałych członków ugrupowania, jednak praktyka procesów integracyjnych w tej części świata daje jednoznaczną odpowiedź, że w tym konkretnym przypadku nie tylko tak nie jest, ale powoduje to zatargi i problemy polityczno-gospodarcze.

Rainer-Olof Schultze twierdzi, że „przy tworzeniu federacji szczególne znaczenie mają różnice w rozwoju właściwości strukturalno-gospodarczych i strukturalno-socjalnych. Relatywny «nadrozwoj» jednych członków federacji wobec niedorozwoju pozostałych, nierówne potencjały surowcowe itd. kierują systemy federalne w kierunku odśrodkowym”, a dodatkowo, że „zasadnicze znaczenie dla struktury federalnego systemu ma stosunek do terytorialności (regionalności) i narodowej tożsamości włącznie z etniczno-kulturową, językową i konfesjonalną strukturą” [Bokajło, 1998]. Po przeprowadzonej analizie, mając powyższe na uwa-

dze, należy stwierdzić, że praktyczna realizacja idei federacji politycznej w regionie Afryki Wschodniej w dużym stopniu zależy od wdrożenia mechanizmu wyrównywania poziomu rozwoju gospodarczego krajów partnerskich oraz wzmocnienia „realnego” komponentu integracji.

Bibliografia

- Balassa B., 1973, *The Theory of Economic Integration*, George Allen & Unwin LTD, London.
- Bartkowski T. i in., 1969, *Problemy jedności Afryki*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa.
- Bokajło W. (red.), 1998, *Federalizm. Koncepcje i teorie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Boltz M., Reitz S., 2011, *The East African Community, Regional integration between aspiration and reality*, Kas International Reports, <http://www.kas.de> [dostęp: 04.04.2014].
- Bożyk P., 2004, *Integracja polityczna*, [w:] *Teoretyczne podstawy regionalnej integracji gospodarczej. Wybrane teksty*, red. J. Misala, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom.
- Buigut S., 2006, *Monetary Integration Initiatives in Eastern and Southern Africa (ESA). Sorting the Overlapping Membership*, *International Finance*, vol. 9, no. 3, <http://onlinelibrary.wiley.com> [dostęp: 05.04.2014].
- Dobosiewicz Z., 1974, *Ugrupowania integracyjne krajów rozwijających się*, PWN, Warszawa.
- Dobosiewicz Z., Malinowski M. J., 1966, *Problemy federalizmu w Afryce Wschodniej*, *Sprawy Międzynarodowe*, nr 3.
- Dobrska Z., 1970, *Trudności procesu industrializacji w Afryce*, *Ekonomista*, nr 1.
- EAC, 2011, *Report of the Team of Experts on Addressing the Fears, Concerns and Challenges of the East African Federation, 2011*, East African Community, <http://www.federation.eac.int> [dostęp: 04.04.2014].
- EAC, 2014a, *Key dates in the EAC's history*, <http://www.news.eac.int> [dostęp: 03.04.2014].
- EAC, 2014b, *Treaty Establishing the East African Community*, <http://www.eac.int/treaty/> [dostęp: 02.04.2014].
- Garlińska-Bielawska J., 2012, *Integracja regionalna krajów rozwijających się na przykładzie Afryki – aspekt teoretyczny i praktyczny*, [w:] *Integracja regionalna wobec wyzwań współczesnej gospodarki światowej*, red. E. Molendowski, Difin, Warszawa.
- Hazlewood A., 1988, *The East African Community*, [w:] *International Economic Integration*, ed. A.M. El-Agraa, Macmillan, London.
- Jonyo F., Misaro J., 2013, *Perspectives of Regional Integration in the East African Community*, *Research Journal in Organizational Psychology & Educational Studies*, vol. 2, no. 4, <http://www.rjopes.emergingresource.org> [dostęp: 04.04.2014].
- Jovanovic M. N., 2006, *The Economics of International Integration*, Edward Elgar Publishing Cheltenham, UK; Northampton, Ma, USA.
- Kasajja Ph. A., 2004, *Regional Integration. A Political Federation of the East African Countries?*, *African Journal of International Affairs*, vol. 7, no. 1/2.
- Langhammer R. J., Hiemenz U., 1990, *Regional Integration among Developing Countries. Opportunities, Obstacles and Options*, *Kieler Studien*, no. 232.
- Miklaszewski S., 1991, *Mechanizm regionalnej integracji w teorii i praktyce Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

- Mira C., 2013, *New Pacts Ease Path Toward East African Single Currency*, IMF Survey, <http://www.imf.org> [dostęp: 05.04.2014].
- Misala J., 2004, *Pełna integracja ekonomiczna*, [w:] *Teoretyczne podstawy regionalnej integracji gospodarczej. Wybrane teksty*, red. J. Misala, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom.
- Reuters, 2012, <http://www.af.reuters.com> [dostęp: 31.12.2012].
- Robson P., 1968, *Economic Integration in Africa*, Gorge Allen & Unwin Ltd., London.
- Rusek T., 2007, *Procesy integracyjne w Afryce*, [w:] *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w gospodarce światowej*, red. K. Żukrowska, SGH, Warszawa.
- Ruszkowski J., 2007, *Wstęp do studiów europejskich. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- UNCTAD, 2013, *Unctad Handbook of Statistics 2013*, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat38_en.pdf [dostęp: 01.04.2014].
- Zins H., 1986, *Historia Afryki Wschodniej*, Ossolineum, Warszawa.